

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԵՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԴԱՆԶԱՋԱՐ

ԽՐԱԳՐԱՏՈՒՆ

ՊՈԼԻՏ, ԴԱՆԱԹԻԱ, ԷՍԿԻ ՊԱՆԴ ՕՍՏԱՆԻ

Բարձրագույն ուղղուած նամակ կամ այլ գրութիւն
ես չի դարձուիր

Bureaux du Journal HAÏRÉNIK
GALATI, ancien local de la BANQUE IMP. OTT.
CONSTANTINOPLE

10 ՓԱՐԱՅ

ՀԱՅՐԵՆԻԿ

ՕՐԱԳԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՏԱՅԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պարոյ համար	300	Պի	75	դր.	Մէք
Գումարներ	150	»	40	»	»
Գումարներ	300	»	100	»	»
»	150	»	50	»	»
»	75	»	25	»	»
Օտար երկր	300	»	25	»	Ֆրանք
Ռուսիա	300	»	40	»	րուպլ

Բարձրագույն ծախքը խմբագրութեան վրայ
[Գումար փոխարէն փոխարէն փոխարէն 115 դր.
փոխարէն փոխարէն 160 դր. տեղ]

علاءه اسكى باق عبايد

ميره نيك - فريده نيكى اداره سته

10 ՓԱՐԱՅ

ՍԻՐՈՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂՆԵՐԸ

1 ՕՐԻՆՅՈ ՍԹԵՔԵԹԻՐԻ

Չէ՛, մաղերս երկայն ու խարտեաշ, այտերս ալ կակուղ մե-
րով ու զուարթ գոյններով ծաղկած ըլլալուն համար՝ երկտասարդ
մի՛ ըսեր ինծի ։

Այն պտուղներուն պէս եմ որոնք ներսէն փտտած են ու դրսէն
իրենց գոյնը կը պահեն ։ Քեզի երկտասարդ կ'երեւամ, ու ոտքի
վրայ մեռել մըն եմ ։

Հոգիս դոցած եմ մշտապէս անուշ փաղաքշտնքներուն ու միտ-
թարութեանց, ո՛վ իմ սիրելիս, մի՛ ժպտիր ինծի, ո՛վ սիրելիս, մի՛
փորձեր զիս ։ Երբեք մեռելները ։

Ո՛ւր ես, ո՛ւր ես, դուն որ ինծի ըսիր թէ համբոյրներուդ
մէջ հոգիդ կուտայիր ինծի, ու հետագայ կուրծքիդ վրայ զիս կը
սեղմէիր ա՛յնչափ քաղցր սիրոյ խօսքերով ։

Իմ վերջին յո՛յսս, իմ վերջին սէ՛րս, եթէ ստեղծ կ'ուզէիր՝ ին-
չու՛ կ'երգուէնայիր ։ Ինչու՛ սիրտս առիր, ինչու՛ քու հեշտանքովդ
զիս պարտեցիր, եթէ զիս չէիր սիրեր ։

Տե՛ս, քեզի իմ սի՛րտս, իմ երկտասարդութի՛ւնս տուի, ու
երկտասարդութիւնս ահա թուաւ գնաց, ու իմ խեղճ սիրտս կոտորը-
տեցիր դուն ։

Ա՛խ, ժպիտ մը, խօսք մը տուր ինծի ։ Ինծի ապրիլ տուր
նորէն իմ անցեալիս մէկ քիչի՛րը միայն, մէկ ժամը դոնէ ։

Երգիւնիկ մը կը հնչէ ճամբուն վրայ ։ Կատուհան բաց է, և
իրիկունը կուգայ ։ Գաշտերէն մինչեւ իմ խուցիկս դարձան անուշ հո-
վիկ մը վեր կ'ելլէ ։

Ձեմ գիտեր ինչու՛ ծնկուրներս կը դողան ։ Ինչ գիտեր ինչու՛
աչքս արցունք կը լինայ ։

Գլուխս ձեռքիս կը ծռեմ, ու քեզի՛ կը մտածեմ որ այնչափ
հեռուն ես ։

Երբոր տերեւները իյնան ու դուն գաս իմ խաչս փնտռես գե-
րեզմաննոցին մէջ, պզտիկ անկիւն մը պիտի գտնես զայն, շուրջը
չատ մը ծաղիկներ բուսած ։

Փրցո՛ւր ան տառն՝ քու դեղձան մաղերուդ համար՝ իմ սրտէս
ծլած ծաղիկները ։

Անոնք այն երգերն են զոր մտածեցի բայց չի գրեցի, այն սի-
րոյ խօսքերը զոր չըսի քեզի ։

Երբոր այս քու մաղերդ՝ զոր այսօր քեզի կը դարձնեմ՝ հին
մտտուկէն դուրս հանեցի, թերեւս չհաւատաւ ըսածիս, պազի՛ դա-
նոնք ։ Հաւատաւ թերեւս, լալի՛ պազի ։

Դեռ քու ձայնիդ արձագանգին թրթռալը կը լսեմ այս պա-
տերուն մէջ ուր քեզ սիրելիս ։ Դուն ա՛լ հիմա չե՛ս յիշեր այն օրերը,
այն երջանիկ օրերը որ խեղալով մէկտեղ ապրեցանք ։

Կ'ըսէիր որ զիս կը սիրես, և իրաւ ըլլալը հաստատելու հա-
մար՝ թերեւոր կ'երկնցնէիր Աստուծոյ դիմացը ։ Ե՛հ, ի՛նչ անկեղծ
էր քու երգումը ։

Բայց դուն թերեւս ա՛լ չես յիշեր, ու ես ալ մտքէս վերջապէս հա-
նելու համար առնեմ, կը պահենեմ այս մաղերը ու քեզի կը յրկեմ ։

Չմեռ էր, ուշ առնէ, ու կրակին քովը նստիւ էինք, մինա՛կ, խոռ-
ված, և օդին վրայ խօսելով՝ կը կարմնէինք, երկու սիրահար դըպ-
րոցականներու պէս ։

Ան՝ աչքերը իր աղանդործութեանը ծռեր էր, ես ձեղունին
կը նայէի ։ Բան չէինք ըսեր իրարու, բայց իրար աւելի աղէկ կը
տեսնէինք քան եթէ իրարու նայէինք ։

Ու ես կը մտածէի. քու մէկ ժպտիկդ համար իմ մտքիս է՛նի աղ-
ւոր ծաղիկները կուտամ ու երազներուս երկտասարդ արիւնը . . .

Երբոր ոտքի ելաւ՝ դէմքը տեղումնա՛ծ, երկու ձեռքերս մա-
ղերուս մէջ խօթեցի, ու զգացի մընչեցի՝ «կը սիրեմ քեզ . . .»

Երբ որ դուն ծեր ըլլաս ու կրակիդ քովիկը այս խեղճ տողերը
կարդաս, կամաց կամաց միտքդ պիտի գաս այն օրերը ուր քեզ սիրեցի ։

Ու թուամ իրենդ կուրծքիդ վրայ պիտի իյնայ՝ քու զուարթ
օրերուդ յիշատակովը ։ Ներսէդ վազողին ինծի պիտի խորհիս, ինծի
որ մեռած պիտի ըլլամ ։

Ու քեզի պիտի թուի իմ ձայնս լսել հովին մէջ զոր դրսէն ձմեռը
կը հանէ. ու քեզի պիտի թուի լսել ծաղրանք մը, չար հեղձութիւն մը ։

Ու ձայնը պիտի լսէ. «Ձե՛ս յիշեր, ալ չե՛ս յիշեր ի՛նչպէս աղւոր էին
քու ոտի մաղերդ, քու մաղերդ ճերմակ լանջիկ վրայ հոսուն ։

«Ա՛խ, ի՛նչպէս ժամանակը քեզ փոխեր է. ի՛նչպէս երեսիդ
վրայ իր ամբողջ նշանները դրեր է. ո՛ւր են քու գոռոզ արհամար-
հանքերդ և քու խարտեաշ ծամերդ ։

«Մի՛ս մինակ՝ տանդ մէջ՝ կը նստիս դուն, ողբալով քու երի-
տասարդ շնորհիկ մահը ։ Ես՝ մինակ՝ կ'ողբամ իմ գերեզմանիս մէջ
եկո՛ւր քեզի կը սպասեմ ։

«Եկո՛ւր, և եթէ կեանքի մէջ չունեցայ յոյսը իմ պայծառ օրերս
քեզի հետ ապրելու, գերեզմանի՛ն մէջ ամուսնանանք ։ Եկո՛ւր մէկտեղ
փտտիւք ։»

Թարգ. Խապարեան

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀՈԳԻՆԵՐ

5

Ի՛նչ պիտի ըլլայ մանուկը դպրոցա-
կան երկամեայ արձակուրդին որ քիչ
ատենէն պիտի սկսի իրեն համար ։

Մեզի կարեւորն է զիմա՛լ ոչ թէ
արգելք նաւակով պիտի չըլլի՝ կամ ի-
շուկով մը պիտի ման գա՞յ, այլ թէ
մարդս ուսմունքին կապով կորովին աճ.
ման նպատակը տպաւորութիւններ պիտի
քաղէ՝ այն արտաքին աշխարհին մէջ
ուր, եթէ այսպէս կարելի է ըսել, պի-
տի խորասուզի տարուան շրջանին մէջ
իր բոլոր ստղծանքները ։

Մեզ կը շահագրգռէ նամանաւանդ
գրեթե սիրահար այն երկտասարդնե-
րու եւ աղջիկներու լիճակը, որոնք
պիտի մտնեն մութ միջավայրերու, սա-
կաւակիթ ընտանիքներու մէջ ։ Ըն-
տանեկան խուլ պայքար մըն է որ պի-
տի ծագի ամէն անգամ երբ բաղլում
մը ունենան իրենց ծնողքին մէկ զի-
տողութեանը, կամ մէկ չարամարդ տա-
թիւ, եւ կամ այն պատասխաններուն
պատճառով զոր իրենք պիտի տան ։
Հայրը ատեն մէջ պիտի տեսնէ լոկ
յարգանքի պակասութիւն մը իրեն նը
կատմամբ եւ տղան ամօթաւոր ցաւով
պիտի համոզուի թէ զինքը չէն սիրեր ։
Միջրան ինծի կ'ըսէ թէ նշմարած է
որ իր բնական գիւղին մէջ լացող աղ-
ղաքներուն ճիւղ կը կրկնապատկուի ար-
ձակուրդի երկու ամիսներուն մէջ, եւ,
կ'աւելցնէ թէ, իրիկունը, ուշ առնէ,
տալարին զանգակիկներուն հնչիւնին
հետ տաք տաքանիկ տարեկան տղուն
մը լսուած աղաղակները մին է այն ա-
մենատխուր տպաւորութիւններէն զոր
կարենամ զգալ ։

Համարած խօսելով, ըսենք թէ ըն-
տանեկան այս դժուարութիւնները հետե-
ւանք են այն հանրական պայքարին որ
կը մղուի երկրագնդիս ամէն կէտի վը-
րայ երէկի եւ այսօրուան միջեւ ։
Երբ հայր մը իր տղան դպրոց կը դը-
նէ, փափաքն է որ անոր աւանդուի իր
ստացածէն աւելի բարձր ուսմունք մը ։
Ուրախալի է որ, այժմ, այս փափաքը
մեր ամենէն խոնարհ հայ ընտանիքնե-
րուն փափաքն է ։ Այսու հանդերձ, երբ
ղաղակ դպրոցէն ելլելով իր ընտանիքին
մէջ կը մտնէ, հայրը այնքա՛ն անոր մա-
սին լոկ իր տիրապետութեան բնագը-
նեան միայն կը հետեւի ։ Կը տառապի

երբ իր տղուն չի կրնար ընդունիլ տալ
իր գաղափարները, նայն իսկ իր քա-
հածոյները ։ Այնպէս որ անգիտակցո-
րէն կ'ուզէ որ իր տղան միեւնոյն ա-
տեն թէ՛ իրմէն տարբեր եւ թէ իրեն
նման ըլլայ ։ Մասնաւոր պարագաներ
ալ կան ։ Գործերու կամ առողջութեան
գէշ կացութիւն մը հաւասարապէս կըր-
նան արգիլել հօրը հիացումը այն մատ-
ղաշ ու նոր կեանքին վրայ որ իր զաւ-
կին մէջ սկսած է ծիլ ։

Վարժապետը դպրոցէն պէտք է զգա-
ցնել տալ տղուն ծնողներուն այս հո-
գեկան լիճակը, որպէս զի չտառապի
տանը մէջ հաւանականաբար ունենալիք
սրտնեղութիւններէն ։ Պէտք է անոր
հասկցնէ թէ տարբերութիւն մը կայ հին
դպրոցներուն աւանդած իտէալին եւ մեր
աւելի կատարելագործուած դպրոցնե-
րուն քարոզած իտէալին միջեւ ։ «Բա-
րեկամ, պէտք է ըսէ իրեն, երբ հայրը
քու գաղափարներուդ հակառակ խօսի,
քու պարտքդ է համբերութեամբ մտիկ
ընել ։ Եթէ հայրդ ներողալիտ մարդ մըն
է, պիտի ուզէ որ իր կրթութիւնը ամբող-
ջացնեն, եւ քեզի հրաման պիտի տայ
խօսելու ։ Բայց եթէ քարկացնու մէկն է
կամ ստամոքսի հիւսնադութիւն մը ունի,
մի՛ ջանար իրեն խօսք հասկցնելու ։ Ու-
շադրութեամբ մտիկ ըրէ իր ընկերնե-
րուն եւ խորճէ ո՛չ թէ իրեն պատաս-
խանելու այլ թէ որ միեւնոյն պա-
րագային մէջ պիտի գտնուի քու տը-
ղաքներուդ հանգիւյ ։ Ամէն սերունդ կը
բերէ եւ պէտք է հարկաւորաբար բերէ
քիչ մը յառաջդիմութիւն իմացականու-
թեան մէջ ։ Պէտք է հօրը հետ ունե-
ցած կարծիքի եւ ճաշակի անհամաձայ-
նութիւնը մոռցնել տան քեզի իր զգա-
ցնուած իր այն յարաբերութիւնը, այն
համբերութիւնը որոնք կը պարտի իր
գիւրակեցութիւնը ։ Բարեկամս, քու
հայրդ մէկ կողմ դրած է այն ստակը
զոր կրնար իր հանդուրժեանք համար
գործածել, որպէս զի քեզ իմ դպրոցս
ըրկէ ։ Յարգէ անոր անձին մէջ այն աշ-
խատանքն որ կերած հացիդ եւ քեզի
ստուած կրթութեանս բանտորն է ։»

Այսչափ կը բաւէ ։ Պէտք է որ տը-
ղան ամէն անգամ որ անվայել պատաս-
խան մը տալու վրայ է, վարժուի իր
հօրը խիստ, տխուր կամ անիմաստ դէմ-
քին վրայ կարգաւ աշխատութեան, յա-
րատեւութեան եւ զոհողութեան այն

խառնուրդը որ մարդկային ընկերու-
եան հիմն է ։

Դալով այն հայրերուն եւ այն մայ-
րերուն որոնք իրենք իրենց անձին բա-
ւական տէրը չեն, որ կարենան ենթա-
դրել թէ իրենց զաւկին գիտցածնե-
րուն իրենք չպիտի կրնան հասնիլ, ի-
ցի՛ւ թէ կարենայինք մարդարիտի պէս
անոնց ականջէն կախել արեւելքի մը
սա խօսքը ։ «Կրթեցէ՛ք ձեր տղաքը ձե-
րինէն տարբեր եղանակով մը, որովհե-
տեւ ձերինէն տարբեր ժամանակի մը
մէջ պիտի ապրին ։»

Կը կարծեմ որ աւելի քաղցրութիւն
պիտի տրի մեր ընտանիքներուն մէջ,
երբ մեր մէջ աւելի տարածուի սա գա-
ղափարը թէ կարծիքներու խորութիւն
մը հարկաւորապէս պէտք է գոյութիւն
ունենայ երկու հին եւ նոր սերունդնե-
րու միջեւ կ'ուզէի որ հայրերը եւ զա-
ւակները, որքան որ ալ կրթութեան
կամ գաստիարակութեան քանի մը աս-
տիճանով իրարմէ՛ դատուած ըլլան, կա-
րենային իրարու նայիլ ու իրարու հան-
դուրծել ցաւի մը աստիճան մղուած սա
զգացումով թէ ժամանակը շուտ կ'անց-
նի եւ ամէն բան դուրսբերի է ։

ԿԱՐԱՊԵՏ

ԿՈՒՆԻԿ ԽԱՌՈՒՆԻՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

Բերային հին ատենն էր, այսինքն
մեծ հրդեհէն շատ առաջ, Կուլիկ թա-
թունը եւ իր մէկ հատիկ աղջիկը, Տու-
տուն, իրենց սեփական նեղ ու փայտա-
շէն տանք մէջ կը բնակէին ։

Անոնց տունը երբեք անգամ հրդեհէն
այրած էր, եւ Բերայիքը զարմանքով կը
տեսնէին որ Կուլիկ խաթունը, թէեւ
որբեւայրի կին մը, ձեռքը ուսպիէով
լեցուն պայուսակ մը կը բերէր եւ այրած
տունը փութով կը վերականգնէր ։

Այս երկու կնոջ ստացուածքը հա-
նելուկ մը դարձած էր, ամէն մարդ հա-
րուստ կը կարծէր զանոնք եւ զաւել
զաւակ Կուլիկ խաթունին անտուկին
վրայ կը խօսէին, շատ ու շատ լեցուն էր
այն եւ հարկաւ մղուած ոսկիներով լի ։

Կուլիկ խաթունին խորամանկութիւ-
նը ամէն մարդ գիտէր. երբոր մէկը խը-
րատի մը պէտք ունենար, իսկոյն անոր
կը զիմէր եւ այդ տանը վարի յարկին
նեղ սենեկին մէջ էրիկ մարդիկ չէին
պարամարէր անոր խօսքերէն օգտուե-
լու ։

Խաթունը պարզապէս գործ կար-
գադրող մըն էր, եւ ամիրաններուն բա-
րեկամը ըլլալուն հարուստ աղաներուն
քով անոր խօսքը երկուք չէր ըլլար, ու
այդ պատաւը այդ տեղին գրեթէ քէ-
եան դարձած էր, ամէն խոյոր առու-
տուր կրնար կարգադրել, հարկաւ փո-
խարէն ստանալով ։ Բայց թէ՛ վճարողը
եւ թէ՛ ընդունողը երախտապարտ կը
մնար իրեն ճարտարամտութեանը հա-
մար ։

Այս այս էր Կուլիկ խաթունին ըս-
տակին աղբիւրը ։

Դադարեղ մըն էր այս շահակից չըլող-
ներուն, եւ հաւանականաբար ո՛չ անոր
գիմոզները մէջտեղը կը հանէին այս եւ
ոչ ալ ինքը կը պատմէր ։ Իսկ Տուտուն,
անոր աղջիկը, որ յիսուս տարեկան եւ
զած էր եւ չէր ամուսնացած, կրնար
կրեւակայել պարծենկոտ կերպը երբոր
վերջապէս լուր տուաւ տանը բաղմա-
թիւ բարեկամներուն որ քիչ ատենէն
պիտի ամուսնանար ։

«Այո՛, պիտի ամուսնանամ եւ հա-
րուստ պիտի ըլլամ» կը կրկնէր ձաթած
ձայնով մը ։

Ունկնդիրները զարմանքով իրարու
կը հարցնէին թէ ո՛վ կրնար ըլլալ այդ
պատաւ աղջիկը անողը ։ Միթէ կո՛յր
էր, չէ՞ր տեսած զվրդուն մաղերը որ
կեղծ էին եւ յոնքերը որուն մատ մատ

(1) Խորէնցո Սթէքէթի խալալից նոր բանաստեղծ մըն է որ իր սիրոյ
երգերու պզտիկ հատորովը քնքուշ տեղ մը կը բռնէ գրականութեան մէջ իր
երկերն որ գերազանց երկերն է երգերու եւ սիրոյ իր բանաստեղծութիւնը սիրով
հիւանդ երկտասարդի մը երկն է, փափակ, թրթռուն, ու տեղ տեղ մա՛հ հոտող ։

ժողովրդական էր, իսկ ակոսները կոտորած, սեւ. հայաթ թողած թշնամի, կ'աւելցնէին եւ խնդրէին էր կը բերէր:

Բայց Տուտուին ուրախ բնակարանը թիւնը աւելի զուարթացած, տեսակ տեսակ առաջադիւ խօսքերով ամենուն սիրտը իրեն բաշել կը ջանար, — Նայինք հարսնիքիս ինչ ընծայ պիտի բերէք, հարցնելով:

Հիմա սիրտը հանդարտ, պատուհանին առջը կը նստէր եւ տունը որ աղբիւրի մը ձիւղ գէնէն էր, անոր առաջ զուարթութիւն կը հայթայթէր:

Փողոցէն անցնող դարձողին հետ կ'իյնար, եկող ջուր անոնող աղքատիկ փողոցներէն հրամաններ կը բաշխէր:

— Թո՛ւ, դուք անդին կեցիր, կը պոռար, որ Մարիամը իր սպիտակ լեցնէ:

— Բա՛ ինքիկ, ինչ կը դարձնես չօճուկին, վայ գայ գլխուդ:

Նեղ փողոցին մէջ անոր ռնգակաւ ձայնը վազած աղբիւրին ջրոյն ճոճուէրին հետ կը խառնուէր. եւ կը շարունար. յետոյ մէկն ինքիկ կոխ մը կ'ըսէր եւ տաշտ ու հողէ աման իրար զարնելով, հոն փողոցները իրարու հետ կը ծեծկուէին. այն ատեն Տուտուին, զրոյն պատուհանէն դուրս, մէջքէն վար կ'ախտած, ձայնը կը խորթացնէր եւ կատարած շնչոտելով խոշոր հայտնաբերելը կը թափէր վրանին:

— Թո՛ւ, Սուրբ, կը պոռար, Սուրբ աղբար ո՛ր ես, տունդ մէջ մէկ խոպած չէ՛նքնցնես:

Սուրբ, ջրհանիւրներուն մեծը, յառաջ կուգար, խոշոր եւ լայն կուրծքով ու մէկ ձեռքը խոպած բռնած փութով մէջքին կարծր գոտին ծայրը հաստատուելու կը ջանար. ու քիթը վեր բաշելով խարաղանին հարուածները աշ ու ձախ աղքատ փողոցներէն վրայ կը տեղացնէր որոնք կամկար գլուխին կախ կը փախէին:

Դարձեալ կը պարպուէր փողոցը ու ջուրին խոխոջը կը շարունակէր իր զուարթ ներդաշնակութեամբ քարէ տաշտէն դուրս թափելու եւ փողոցն ի վար օձածեւ սաշիլ երթալ:

Տուտուին փխսան, Յովակիմ աղա, նրապիկընէն էր եւ արտաքին կարգի հագուստներ կը հագնէր, կարմիր վարտիք ու դեղին մետ-պապուէ, զմարտէն թափարիկ մէջքը պնդող չափին թուէին անոր տիկիտ-խաղիմին կողմը կ'երեւար ու երբ կը բաշէր, սեւ վերարկուին երկու կողմի բաց ձեղքերէն կարմիր վարտիքը ուսնաւորով դուրս կը թափէր:

Յովակիմ աղան օտար հիւպատոսութանի մը դարձակատարն էր եւ մեծերը շատ վստահութիւն ունէին անոր վրայ:

Իսկ Տուտուին հիմա արդողարդը շատցուցած էր. ձակտին կապած օյալին զոյնզոյն ծաղիկները իր կեղծ մազերուն խոպտակներուն հետ կը խառնուէին, զմարտ օղբերը ականջը ու ձեպիլըգոմ մտանին մտած կը փութելար:

Տուտուին երջանիկ էր եւ ամուսնին հետ քննելով կը խօսէր. ան բազմոցին մէկ անկիւնը նստած, եւ երկը միւս անկիւնը ծալապատիկ բազմած էր:

Բայց միայն բան մը կար որ նոր հարսը կը նեղացնէր եւ անոր համար էր որ նոյն օրը Յովակիմ աղային հետ քիչ:

մը տաք կերպով խօսելու ստիպուած էր. Յովակիմ աղան որ այրի էր, վարդի նման իր փուշերն ունէր, երկու օրը զաւելցնէր, որոնց մին աղջիկ էր եւ միւսը հասուն երիտասարդ մը, հետք բերած էր. ու հիմա, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, կ'ըսէր Տուտուին, օձիկը կը շտկէ ու հայելիին դէմը մօտեւոր կը սանտրէ, Բերայի փողոցները չափելէն ալ չձանձրացաւ, սիրտն ալ չի նեղանար մարիկ, ասոր սօնը ո՛ր պիտի երթայ:

Բայց երբոր տեսաւ որ էրկը ձայն էր հաներ ու կը շարունակէր մէկ մը չիկ չիպուել ծխել, բարկացած, ձայնը բարձրացուց ու «ինչո՞ւս պապան ես, պոռաց, բարձրալընի պապա ես դուն որ խօսք չես կրնար հասկցնել, ա՛լ բանի դործի թող ըլլա՛ւ. իսկ աղջիկը ըսես առաւօտէն մինչեւ իրիկուն վերի պատուհանը նստած անցողաբար կը դիմէ:

— Հոգիս, պատասխանեց Յովակիմ աղա, չիպուել բերնէն դուրս հանելով եւ զէպի առաստաղը քշելով ծխախոտին սպիտակ ծուխը, գառնուկ, ինչ ընեմ, ներպէտէ օր մը անոնց ալ խելքը գլուխը կ'աւազ, ճաշիկ են, ինչ ընենք:

— Ինչ, ըսաւ Տուտուին աւելի բորբոքած, այդ լալիտները հետիւն բերիք ինձի, ես չեմ կրնար տերտերնի քաշել, իմացա՛ր:

— Ետա՛ւ, ըսաւ էրկը հանդարտ ձայնով մը, ես հիմա զանոնք կ'առնեմ կ'երթամ, չեմ կրնար զաւելցնէս զատուի՛ ես:

Տուտուին դիմուն կարծես այս խօսքերով պաղ ջուր մը իջեցուցին եւ իսկոյն լեզուն փոխելով:

— Հիմա դուն ալ, ըսաւ ինչ խելքով ատանկի առիթ խօսքերս, ո՞վ կը պոռարնջայ կ'որ անոնցմը, ես ըսելու գեղեցիկ ո՛ր Մովսէսը որ չափաւան եւ կրնար սակից հողը իր ապրուստը ճարել, բայց ինչուս պէտք, քանի որ քեզի դպաւ իմ դիտողութիւններս, ասկից վերջը բերանս պապանքի եթէ անոնց վրայ խօսիմ:

Տուտուին այս սպանաւորէն ալլալած որ չըլլայ թէ ձգէ երթայ, բարի վրա պիտի մը:

— Մարգա, շարունակեց, ես կատակ կ'ընեմ կ'որ, չհասկցար աման դուն ալ:

Այս զգուշութենէն վերջը Տուտուին մէջ մըն ալ այս տեսակ խօսքեր չըրաւ. բայց խորամանկ կ'ընէր երբոր աղջկանը հպարտ ձեւերը կը տեսնէր աչքերը չարածի խնդուով մը կը կզկտէին:

Կուլիկ խաղալը իր էքսպիկ էթէկ աղջիկը (ինչպէս որ ինքը կ'ամուսնանէր) ամուսնացնելէն քանի մը ամիս վերջը մեռաւ. իսկ Տուտուին ալ զաւակ չուէնալուն իրեն ժողոված տունը Յովակիմ աղային վրայ դարձուց, նմանապէս կատակով մըն ալ ստուգելին մէջի ամբողջ ստացուածքը իր մեռնելէն հետք երկամբ պիտի մնար:

Մովսէս խորջ տղան ասիկա գիտնալով թեւերը ծալած կը սպասէր, կը սպասէր որ Տուտուին միտին ու յաճախ քոջը գառնալով, — Ինչ կ'ըլլաւ կ'որ, կ'ըսէր, անոր արցունքոտ աչքերը տեսնելով որ անշուշտ Տուտուին կ'ընէ խօսքերուն հետեւանքն էր, ինչ կ'ըլլաւ կ'որ ան վաղ մէկաւ օր մեռնի տնի տուկին տակի ոսկիները մեղի պիտի մնայ. համբերէ դուն ալ քիչ մը, յետոյ:

կարտաւից նայուածք մը կը նետէին պատկանելի անտուկին վրայ որ պարապ սենեկին մէկ անկիւնը իր սպիտակ ծածկոցին տակ կը կենար:

Այս յոյսով կը շարունակէր երկուսարդը Ռոդիկներուն եւ Մարիցաներուն սիրահարութիւնները շարունակել:

Տուտուին տեղեկ էր անոնց գաղափարին եւ աւելի՛ նետաբերելու համար շարաթը մէկ քանի անգամ վեր կ'ելլար. սենեկին դուռը կը գոցէր ու ժամերով սնտուկին մէջիկները դուրս կը հանէր ու ինքը գետնը ծածկ կ'որ կ'առնէր զէպի դուռնը, զանոնք կը դնէր վերջը: Ետա՛ւ, արագալընի գիտնալով որ իր խորջ աղջիկը թափախելու ծակէն կը դիտէր: Ետա՛ւ փորձած էր ան բանալիները ձեռքը անցնել բայց եղած բան չէր որ սխալամբ Տուտուին տեղ մը մոտար կամ ուրիշ մը յանձնէր. ուրեմն աղջիկը չլացած եղբոր պատմելով կ'ըսէր:

— Չեմ տեսնար ինչ են ձեռքիները, բայց դուռը չէ՛ հասկնալ թէ հարկաւ թանկագին բաններն, չէ՛նէ ինչո՞ւ դուռները պիտի գոցէ:

Եկաւ օր մը որ Տուտուին ալ մեռաւ. եւ հաղիւ թէ ննջեցաւ քերեղման տարած էին, Յովակիմ աղա հիւրերը ճարեց ու աչքերը սրեց եւ բանալին ձեռքը երկու զաւակներուն հետ վեր եկաւ:

— Խեղճ գառնուկ, կը մրմար մարդը ջերմեանդ ձայնով մը երբոր բանալին ծակէն մէջ գրաւ:

Իոյր եւ եղբայր ոտքի վրայ կեցած ինքզինքներն կը զննէին չնդգուլու համար ու հօրերնուն կընայէին որ հիմա սնտուկին դէմը ծոնկի եկած բացաւ զայն:

Իոյնզային մետաքսէ ծրարներուն կը նայէր որ կանոնաւոր կերպով զիջուած էին. յետոյ անպատկառ ձեռքով մը սխաւ վար, չորս բոլորը նետել զանոնք. այդ ցնցումէն խնամքով կապուած ծրարներն մէկ քանիս թաղաւ. ունցան ու անոնց մէջէն թաշէ բոլքայի մը թեւ դուրս ինկաւ, ուրիշի մը մէջէն մետաքսէ չըլլող զոյն մը, բայց շատերը կարկուտած, փոշոտ հին լաթեր կը պարտակէին:

Յետոյ շատ մը պարապ տուփեր երեւան ելան:

Գառնուկ մը անցած էր այս աշխատութեամբ եւ զին Տուտուին գոցը երեւան չէր ելլար, ուրեմն Յովակիմ աղան քանի կ'երթար ջրոտ կերպ մը կ'առնէր ու շատ աւելի շուտ շարժումներով սնտուկին մէջի իրերը սենեկին մէջ կը նետէր, մէկը մէկ ծայրը միւսը մէկը անկիւնը:

Ալ հարկերով ինչ հատած, ձեռքը մէջը խոթէր եւ կիսով մը վրան ծածկ կը խառնէր:

Վերջապէս ոտքի ելաւ ու երեւանը կարտած խոշոր շուշմ մը առաւ:

Գառն էր:

Չեւոր փաթեթ, պլորած չալ կապոց մը բռնած էր, որուն վրայ կարգով հինգ հատ խոշոր կարմիր կնիքներ կը փայլէին:

Գետինը նստաւ ու կապոցն ալ կամայ մը գլուխով թափելով զրաւ ու զարձակ «խեղճ գառնուկ» մոմանց աղբիւրներուն մէջէն. եւ յետոյ գոտիէն չալուր հանելով առանց փութալու իրարու մէջ անցուց եւ ծխախոտը լեցը:

նեղէն ետքը աղջկանը դարձաւ ու կոշտ կերպով մը. քա՛, կրակ մը բեր, պոռաց: Մովսէս իր կարգին կապոցը վեր առած չորս կողմը նայեցաւ եւ վերջէն անոր ծանրութիւնը մէկ փոփոխութեամբ հայրը բարկութեամբ. վա՛ր դէ՛ր, պոռաց խոժոռ ձայնով մը, մի՛ խառնէր:

Աղջիկը ետ դարձած էր եւ կրակը տալէն ետքը ան ալ աչքովը կապոցը գննեց ու յետոյ անհամբեր սպասեց:

Յովակիմ աղա հանդարտ հանդարտ ծխելը շարունակեց, թերեւս կը մտածէր թէ այդ գանձը ինչի՞ կրնար գործածել, եւ յանկարծ վայրկեանակաւ շտապով մը սկսաւ կնիքները կոտրել. շաղ քաղեց մէջէն մօմ լաթ մը ելաւ, բայց ուրիշ առարկայ մը կը պարունակէր. երբոր ժողովքը մէկ կ'ի առաւ. կապոցը բաւական թեթեւացած էր. հիմա Յովակիմ աղային հատաւարութիւնը քիչ մը խախտած էր, ականջին տարաւ եւ ընաւ ոսկիի ձայն չէր լսուէր. ուրիշ լաթ մըն ալ քաղեց, ուրիշ լաթ մըն ալ աստին առաւ, եւ այն ատեն տեսաւ որ այդ կապոցը երեսաղէմէն եկած մեղեք խախտած կը պարունակէր որ անշուշտ կուլիկ խաղալին բարեկամները իրեն ընծայ բերած էին:

Այս յուսախաբութենէն մարդը շուտով վայրկեան մը կանգ առաւ ու դաւկներուն երեսը նայեցաւ:

— Եւ անհամարձեցութիւնը, ըսաւ, որչափ արժողութիւն չունի. բայց մենք ալ Տուտուին պէս ընենք եւ գաղտնի պահենք այս զէպը: Եւ միտն սնտուկին գանձը գտած կ'ըլլանք:

Եւ ան այս հնարքով էր որ Բերայի միջոց Յովակիմ աղան հարուստ կը կը կարծէին. եւ ամէն մարդ զինքը մինչեւ վերջը յարգեց:

ՄԱՐԻՍԱԿԱՆԱՆ
ԲՐՈՆԻԿ
ԼԵՏԻ ՊԵՐԹԵՆ ՍԵ ԿԵ ՓՆՏՈՒՈՒ

Այո՛, հայ օրիորդ մը կը փնտռուի որ Լէտի Պերթենի նման տիպար մը ըլլայ. կը յիշէր անշուշտ այդ կնոջ պատմութիւնը զոր Հայքէփ քանի մը օր առաջ հրատարակեց. այսինքն օրիորդ մը որ յանձն առնէ իր թափառական ամուսնին ընկերանալու, անոր բոլոր երազներուն, բոլոր վտանգներուն, բոլոր կեանքի պայքարներուն մասնակցելով:

Եթէ կայ այդպիսի հայ օրիորդ մը թող ձեռքը վեր վերցնէ:

Ուսկի՞ց առաջ եկած է այդ յանկարծական պէտքը պիտի հարցնէք: Բացատրենք:

Երէկ Հայքէփ մէջ հրատարակուեցաւ Հնդկաստանէն գրուած նամակ մը որով 10-12 հայ բնուստիք կը խնդրուէր «Արեւիկա» եւ կալցողք որ եւ ինչ արուեստի» Արեւիկայի գրուելու համար, ուր պիտի գտնային «լաւ ապուր, լաւ բնակարան եւ միացած»:

Կ'երեւակայէք թէ այդ հրաւերը ինչ անձանիկ յոյսեր ստեղծ է անգործներուն աշխարհին մէջ:

Երէկ իսկ տեսայ ծանօթներէս մէկը որ պայուսակ մը ձեռքը, ուսէն վար զիտակ մը, կ'ախած, գլուխը քիչ մը անցուցած՝ հեւ ի հեւ կը վազէր դէպի Զաւթիայի քարափ:

Փաստաբան էր ծանօթ, բոլիշ թէ

ճարտարագէտ, լաւ չեմ գիտեր, բայց լաւ կը թեւալ եւ կալցող արուեստին մէջ էր եւ հինգ տարի է ի վեր երկուստեք ծախած ծախսը (դրամներով) հոստատած ըլլալով Լիւքսեմպուրկի արժարանը):

— Ո՛ւր այսպէս արագ արագ, կը հարցնեմ:

— Բոյոգ-Սայիտ:

— Ի՞նչ:

— Անկէ Պոմպէյ պիտի անցնիմ Հայտերապատ երթալու համար:

— Ի՞նչ գործ ունիս հոն:

— Գործի հրաւերը չկարգացի՞ր այս առաւ Հայքէփ մէջ... Արեւիկայի պիտի երթամ:

Յետոյ մտածկոտ յարեց.

— Ո՛վ գիտէ, դուք Մարքի տը Մարքի պէս տիպար մըն եմ:

— Մարքատան աղաւ հասած էինք:

— Բայց, գոչեցի, կինդ ո՛ւր է:

— Կի՛նս... ես ամուսնացած չեմ:

— Ուրեմն ետ դարձր, բարեկամ օրովստեւ ամուսնանալու համար չի հրաւերը, եւ ամուսնացող այդ կէտ չեղաւ:

— Ի՞նչ թէ ամուսնացած չեմ, ինչո՞ւն եւ ո՛չ թէ ամուսնացած մարդ...

Այս պարզ աղ ընկաւ զիտողութիւնս տակալի աղբիւրներէն մը ըրաւ:

— Պայուսակ ձեռքէն ինկաւ:

— Իրաւունք ունիս...

Ուսկայն՝ ձեռնիւրեցութեան ողով լիւսաբար բացագանցեց:

— Վարդ կ'ամուսնանամ եւ հետեւեալ օրը կ'ընչու հետ կը մեկնիմ:

Եւ փոխանակ Բարդ-Սայիտի չոգեհարը մտնելու կամուրջ ուղղուեցաւ:

Շիրքէթի չոգեհարը անհետ իւսկիւստար աղջկեանս երթալու:

Չեմ գիտեր թէ այս ժամուս գտա՛ւ իր փնտռածը:

Ես կը կատակեմ:

Լէտի Պերթենի մը հայ օրիորդներուն մէջ, որոնք անչափ դանդաղաբար են:

Եւ յետոյ մարդերը կան որոնք աւելի դժուարահամ են: Բերայի մայր մը նոյնիսկ իր աղջիկը Գառն-գիւր հարստարու համար կը մտածէ, եւ Գառն-գիւրի մը խառնուելու հարստարու համար:

— Մեր աղջիկը Եւրոպէն էինք, գտեր Պանդէ՛ք ձեռք աղջիկները տունը եւ թող անհետ Լէտի Պերթենները ամենուն հիացումը գրաւեն:

Գոնէ Սէլէմանը կարգացած չուլային:

ԱՐԵՎԻԿԱՆ ԵՐԱԾՇՏՈՒԹԻՒՆԸ
ՀԱՅԵՐԵՆԻՔ ՄԷՋ

Պարկաստանի դրացի հայերուն երկրին մէջ այդ եղանակները միշտ երբեք աւելի, իրենց սեպակաւ մտքի եւ զգացմունքներու արտայայտութիւն, եւ մինչեւ այսօր, երկու տարբեր յոգեւորդ կը պահեն ու կը փայլալան միւսին զգացմունքներն ու ձայնը: Թէ ինչ կարեւոր ազդեցութիւն ունեցիր է արեւելեան երաժշտութեան վրայ հայկական երաժշտութեան եւ բանաստեղծութեան հայերնիք հոգեկաւոր պատմական Գողթնի գաւառը, այս մասին ուրիշ ատիւն կը խօսիք. բայց այսօր,

ԹԵՐԹՈՆ «ՀԱՅԵՐԵՆԻՔ»Ի (7)

ԲԱՍՏԱՆԻ ԵՎ ՄԱՐԻՍԱԿԱՆ

ՎՐԷԺԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ
ՏԻՐՈՋՐ ՀԱՐՃՐ

ԳԵՐԵԶՈՒՆ ԵՎ ԵՐԵՎԱՆ

— Ա՛յ, այդ մասին անհոգ եղէ՛ք:

— Ըսել է բան մը որոշած ես:

— Այո՛, Պ. տը Վիլիսիօ մահուան առաջին լուրին յաջորդող իրարանցումէն օգտուելով, հանդիմանալով դերկուսին սենեակը կը մտնէ եւ այս թղթապանակը սեղանի մը վրայ, աչքի դարձող տեղ մը կը գնեմ... Այս գաղափարը աղէկ չէ՞, պարոն կոմս:

— Ետա՛ւ աղէկ:

Եւ թղթապանակը անտառապանի գրպանին մէջ աներեւութացաւ:

Յետոյ Բայուէ թիկնացաւ նորէն առաւ եւ դիակին կուրծքին վրայ ձեղեց. Ապա ծառերուն մէջ մտաւ:

Ու հոն երկու հասո ծիւղ կտրեց:

Այս ձեւերով եւ իր հրացանով տեսակ մը պատգարակ ձեւացուց եւ դիմեց անոր վրայ գրաւ:

— Պ. կոմս, ըսաւ տիրոջը գլուխաւով, կը հաճի՞ք օգնել ինձի...

— Պ. տը Վէլզ խորտակուած էր:

Պաղ քրտինք մը ձակտէն վար կը վազէր՝ երկնիքէն տեղացող անհրաժեշտ կաթիլներուն հետ մէկտեղ:

Ուրէն մինչեւ գլուխը կը գողգողար:

Սակայն մեքենաբար օգնեց Բայուէի այն պատգարակը գետնէն վերցնելու համար:

Այն ատեն այս երկու մարդիկ, իրենց քստիմելի բեռն առած, զէպի զըղեակ սկսան երթալ ծանրաբայ:

(Tenn-2-1-1)